

PARNICA PROTIV SIMONIJE U SPLITU 1708/09 GODINE

Ivan OSTOJIC

Svrha je ovih redaka na jednom primjeru pokazati, kako je crkveni sud početkom XVIII stoljeća vodio kriminalne rasprave; predstaviti izgled stila rimske i splitske kurije; te preko obrisa iskrsljih na jednom sudskom procesu iznijeti nekoliko detalja ondašnjeg društvenog života u Splitu.

Glavno vrelo ovog priloga je 60. svezak u Splitskom odjelu Arhiva splitske nadbiskupije. Taj svezak od 162 strane donosi hronološkim slijedom u ovjervljenom prijepisu zapisnik procesa, što se zbog inkriminirane simonije vodio protiv arhiđakona splitske crkve i drugova, na metropolitanskom sudu u Splitu pa se prenio na patrijarhijski sud u Mlecima. Istoga se slijeda drži i ovaj prilog objavljujući jezgrovit sadržaj onoga procesa, pa ćemo se morati svaki čas pozivati na spomenuti svezak. Da to pozivanje bude označeno što kraće i preglednije, umjesto da ga uvrštavamo među Bilješke, dometat ćemo samom tekstu ove radnje u zagradama iza svakoga navoda broj lista, na koji se dotični navod odnosi.

NOSIOCI ULOGA NASLOVNE DRAME

Nadbiskup. Splitskoj crkvi je onda bio na čelu *Stjepan Cupilli* kao nadbiskup splitski jednoč solinski, primas Dalmacije i čitave Hrvatske. Rođen u Mlecima 1659, ušao je mlad u kongregaciju somaska, gdje mu je bio učiteljem poznatiji zaslužni splitski nadbiskup *Stjepan Cosmi*, u čast kojega je i uzeo redovničko ime *Stjepan, Cosmi* ga je 1698. godine bio doveo u Split, da mu pomogne oko priprava za osnutak sjemeništa, ali je *Cupilli* nakon par mjeseci morao ostaviti Split, jer je bio imenovan rapskim biskupom, odakle je, prije nego što je zasjeo na rapsku, bio premješten na trogirsku stolicu. Iz Trogira je 1708. godine došao u Split kao vrlo revni nasljednik *Cosmijev*. Naučio je dobro hrvatski i srdačno pomagao malo prije osnovanu *Ilirsku akademiju* za gajenje hrvatskoga jezika. Svojski se trudio oko poboljšanja izobrazbe glagoljaškog klera. Vrlo je bio dobrotvoran prema siromasima, napose prema hospiciju za izloženu djecu. Povećao je nadbiskupsku palaču. Umro je 1719. u Splitu na glasu svetosti.¹ Na ovoj parnici je prisustvovao

¹ IVAN CETINČIĆ, *Actorum Archiepiscopi Cupilli liber I* (Archivium Capituli Spalatensis Cathedralis (dalje A. C. S.) sv. 68); DANIELIS FARLATI, *Illyricum sacrum* III, str. 532—549; IV, str. 439—441, Venetiis 1765, 1769; GRGA NOVAK, *Povijest Splita II*, str. 528 pod rij. *Cupilli Stjepan*, Split 1961.

svim ispitivanjima i iskazima, dapače je on sam određivao koga i kada imaju istražni sudac i auditor preslušati i o čemu ispitati; sam je izdavao i sve ostale procesualne odluke za čitavo vrijeme suđenja u Splitu. Pjesnik Jerolim Kavanjin mu je posvetio ove stihove:

*A sad Stipan naš Kupili
je biskupa krana uresna,
pokle ljubko njemu omili
crkva ova prvočesna,
dušu istu za nju stavi
dobri čuvac, stadnik pravi.²*

Metropolitanski kaptol u Splitu je brojio petnaest kanonika i tri dostojanstvenika, koji su se zvali arhidakon, arhiprezbiter i primicerij. Nakon Tridentinskoga sabora papa je postavljao arhidakona, dok je ostala dva dostojanstvenika i sve kanonike prema drevnom privilegiju birao kaptol. Iz toga kaptola sudjeluju u glavnim ulogama procesa, kojim se kanimo ovdje pozabaviti, kanonik i generalni vikar Duje Kuparić kao sudac istražitelj i kanonik Jeronim Dumanić kao sudac auditor, a arhidakon Mate Ivanišević kao prvi i kanonik Ivan Andreis kao drugi okrivljenik. Kao svjedoci pak nastupaju kanonici Mihovil Ružić i Vicko Carunchio.

Generalni vikar. Duje Kuparić je podrijetlom sa Šolte. Izabran je za kanonika 1680. godine i bio je doktor obaju prava. Njegov brat, bivši splitski arhidakon, biskupovao je u Trogiru. Duje je poklonio svoju kuću, da bi nadbiskup Cosmi mogao u njoj 1700. godine otvoriti novoosnovano sjemenište. Držao je u komendi nekadašnju benediktinsku opatiju Sv. Andrije na istoimenom otočiću izvan otoka Visa. Nakon Cosmijeve smrti upravljao je splitskom crkvom kao kapitularni vikar, a kad je došao u Split Cupilli, imenovao ga je svojim generalnim vikarom. Umro je 1719. godine obdarivši legatima kaptol, sjemenište i bratovštinu Sv. Sakramenta.³ Na početku ovoga procesa vršio je funkciju za taj slučaj deputiranog suca istražitelja (5—6). Kavanjin je u svojoj *velepjesni* ovako istaknuo

*namisnika prabiskupa
Dujma nami vlastelina
Kuparića Frane sina
buduć naučen, dostojanstvo
zna da šteti vrhustanstvo.⁴*

Sudac auditor. Jeronim Dumanić je sinovac primicerija i pisca Marka Dumanića, koji mu je ostavio u rukopisu prvo bibliografsko djelo o glasovitim Splićanima s preporukom, da ga dovrši. Nakon devet godina studija na gradačkom sveučilištu u Austriji, vratio se u Split i odmah bio izabran za kanonika. U svojoj je kući predavao filozofiju. Nadbiskup Cosmi

² JEROLIM KAVANJIN, *Povist vangelska bogatoga a nesrećna Epulona i ubogoga a čestita Lazara* (priredio Dr Josip Aranza), pj. VI, kit. 36, Zagreb 1913.

³ A. C. S. 7 f. 29—30; 8 f. 78—80, 109, 139, 141; 9 f. 1,45; 84 f. 13; 161 f. 165; 187 f. 231; *Arhiv splitske nadbiskupije, Splitski odio* [dalje A. S. N. (S)], 44 f. 26; 51 f. 11—12; 55 nepagin; 56 f. 20,37; 59; 68 f. 4,182—183; 102 *Stampa al laudo a. 1751*, str. 5, 9—11; FARLATI, n. dj. III, str. 524,536; NOVAK, n. dj. II, str. 299; IVAN OSTOJIC, *Nadbiskupsko sjemenište u Splitu (1700—1970)*, str. 91, Split 1971.

⁴ KAVANJIN, n. dj. pj. VI, kit. 95 i 96.

je postavio njega i kanonika Ivana Manolu za kustose vrijedne Pastričeve biblioteke u sjemeništu, prve javne knjižnice u Splitu. Isti nadbiskup je Dumanića dekretirao, a Cupilli 1708. godine potvrdio generalnim auditorom metropolitanskoga suda. Bio je i kanonik penitencijar i jedan od kapelana bratovštine Sv. Sakramenta. Umro je 17. svibnja 1710. u dobi od 38 godina ostavivši uspomenu kreposna i učena svećenika. Pokopan je u koru katedrale.⁵ Kavanjin nabrajajući znamenite Splićane apostrofira i

*Dumaniće s njima mlaje,
braću Jere don mudroga,
u mladosti ki odaje
ne skok lipši bitja svoga
dobri sudac prabiskupa
i priložnih svih biskupa.⁶*

Prvi okrivljenik. Mate Ivanišević je rođen u Splitu 1662. godine u obitelji, koja je uživala poljičko i bračko plemstvo. U službenim latinskim i talijanskim spisima obično je označen kao *Joannitius* i *Gioannizio*, ali njegovo prezime dolazi i u obliku *Ivaniscevich*. Zaređen je za svećenika 15. ožujka 1687, a 1699. godine je naslijedio kanonikat slugе božjega Nikole Bijankovića, kad je ovaj postao makarskim biskupom. Na početku kanoničke službe Ivanišević je na prvoj sjednici, na kojoj je položio ispovijest vjere, bio predložen za kaptolskog prokuratora, ali nije dobio potrebiti broj glasova. Kao obični kanonik susreće se više puta u kaptolskom i nadbiskupskom arhivu, npr. kad je 1701. godine dao doprinos za nabavu novih orgulja u katedrali ili kad mu je 1705. godine nadbiskup Cosmi povjerio izvješćivanje o kršćanskom nauku u Omišu, Rogoznici, Zadvarju, Slimenu i Zakučcu. Godine 1707. je dobio arhiđakonatski čin nakon odreke Ivana Andreisa. U Macerati je 20. lipnja 1710. postigao doktorat obaju prava. Umro je u muževnoj dobi u Skradinu kao biskup toga grada, ali je prenesen u Split i prema jednim pokopan u koludričkoj crkvi Sv. Marije,⁷ a prema drugima u crkvi Sv. Duje u grobnici biskupa kod propovijedaonice.⁸ U ovoj parnici je prvi okrivljenik. Njega kao *vružakna Đovanića* ovako oslovljava Kavanjin:

*Ivanišu, ti opazi
sloboštine tvom hitrinom
naše crkve, nek te mrzi
nenavidost svom oštrinom,
man se oštri da te sriti
red i zakon kad te štiti.⁹*

⁵ A. C. S. 7 f. 135; 8 f. 27, 50, 68, 70, 141, 163; 226 f. 25; A. S. N. (S) 48 f. 1—2...; 51 f. 11—12; 56 f. 2, 23; 59 f. 4; 55—56; 68 f. 4, 16, 61. *Matice mrtvih Split* III, str. 204; ANDREA CICCARELLI, *Opuscoli riguardanti la storia degli uomini illustri di Spalato e di parecchi altri Dalmati*, str. 43, Ragusa 1811; S. FERRARI—CUPILLI, *Cenni biografici di alcuni uomini illustri della Dalmazia*, str. 75, Zara 1887; HRVOJE MOROVIC, *Tri stara splitska bibliografa* (Vjesnik bibliotekara Hrvatske VII, str. 130, 95); NOVAK, n. dj. II, str. 326.

⁶ KAVANJIN, n. dj., pj. VI, kit 185.

⁷ A. C. S. 8 f. 19, 154—155; 19 f. 213; A. S. N. (S) 18 f. 110, 128; 51 f. 11—12; 59 str. 147—150; 61 f. 51; 65 nepagin.; 68 f. 180, 188, 207—208, 214; FARLATI, n. dj. III, str. 541; IV, str. 31—32; CONRADUS EUBEL, PATRICIUS GAUCHAT, REMIGIUS RITZLER, FIRMINUS SEFRIN, *Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi V*, str. 346, Monasterii-Patavii 1952.

⁸ *Memorie storiche della Famiglia Giovannizio alias Ivanišević* (Supplemento al Bullettino di archeologia e storia dalmata n. 2 a. 1890, str. 24, Spalato).

⁹ KAVANJIN, n. dj., pj. VI, kit. 95, 98.

Drugi okrivljenik. Ivan Andreis, rečeni Zenero, rodio se u Splitu u sredini XVII stoljeća. Godine 1670. postavljen je za kapelana mornarice, a od 1675. do 1680. godine je služio kao kapelan na mletačkom poslanstvu u Carigradu. Od godine 1697. susreće se kao katedralni kanonik, arhiepiskop i gradski župnik, a 1704. imenovan je od Sv. Stolice arhiđakonom na mjesto Martina Dragolja, kad je ovaj postao ninski biskupom. Godine 1706. se odrekao arhiđakonata te je 1709. umro kao obični kanonik i pokopan je u katedrali.¹⁰ Zbog one odreke nastupa ovdje kao drugi okrivljenik.

Treći okrivljenik je fra Petar Andrija Andreis rečeni Kapić, gvardijan franjevac konventualaca u samostanu Sv. Frane na splitskoj obali izvan gradskih zidina u Velom Varošu (5). Obično se susreće pod kraćim imenom kao Andrija Andreis. Drugi okrivljenik, kanonik Ivan Andreis bio je bratučed njegovoj majci (58). Prvu školu je Andrija pohađao u Splitu kod arhiepiskopita Bartula Mihića (24), dok je školovanje završio na nekom stranom sveučilištu (14). Potpisivao se i kao propovjednik splitske katedrale (56). Niko Kalogjera navodi, da se fra Andrija Andreis spominje 1683, 1706. i 1710. godine kao orguljaš i kapelnik.¹¹ Naš Andrija Andreis mogao je nositi naslov kapelnika barem 1706. i 1710. godine, jer ga sluškinja njegova rođaka kanonika 1708. godine nazivlje na preslušanju *maestro Andreis guardiano* (6), a civilni gradski kancelar u Splitu sastavlja 1706. godine ispravu u prisutnosti *magistri Petri Andreae Capich Andreis guardiani* (16). On se potpisivao *artium et Sacrae Theologiae doctor* (56), ali dva puta sam za sebe kaže, da je *maestro in sacra teologia* (26, 58), pa prema tome njegovo orguljaštvo ostaje nedvojbeno.

Odvjetnici. Arhiđakon Ivanišević je uzeo za odvjetnike *dra Matu Bogetića* i *dra Jerolima Kavanjina* (37—38). Za prvoga ne znamo ništa izvan ove parnice, a drugi nam je poznat kao već citirani pjesnik, no kao odvjetnik nije uopće nastupio u našoj parnici.

Promotor fisci je neka vrsta javnog tužitelja. Na tom mjestu se nalazio svjetovnjak *Franjo Danza*. Njega je malo prije svoje smrti za promotora postavio nadbiskup Cosmi, a 27. kolovoza 1708. godine ga potvrdio nadbiskup Cupilli (87—81).

Kancelar. Zapisnik je vodio i crkvene isprave u propisanoj formi pisao kancelar nadbiskupske kurije svećenik *Lovre Lante*.

Nunciji. Nadbiskup ili sudac dostavljali su strankama, svjedocima i svima ostalima svoje odluke i pozivnice preko kurijalnoga nuncija tj. glasnika. Ovaj je pismene naredbe uručivao destinatarima, a pozive usmeno saopćivao intimiranima. Za taj posao je nadbiskup uzimao obično kojega klerika. U ovom procesu su vršili tu službu jedan za drugim četvorica: klerik *Antun Filipović* (od 12. do 13. XI 1708 i od 26. I do 29. III 1709), klerik *Grgur*

¹⁰ A. C. S. 8 f. 70/73; 19 f. 213; 161 f. 128—133; A. S. N. (S) 18 f. 110; 51 f. 12; 55 *Visitatio Ecclesiae Metropolitanæ*; 59 str. 52; 102 *Stampa di Monsignor Arcivescovo di Spalato a. 1740*, str. 23—24; *Malice mrtvih Split III*, str. 193.

¹¹ NIKO KALOGJERA, *Posebne crtice o glazbenim prilikama splitske stolne crkve* (Sv. Cecilija XVIII, sv. 4 str. 127, Zagreb).

¹² A. C. S. 9 f. 69—70, 96, 173; 10 f. 1, 170; A. S. N. (S) 102 *Stampa a. 1793*, str. 104.

Dujmović (od 17. do 26. XI 1708), klerik *Andrija Pavlović* (od 28. XI do 7. XII 1708. i 25. II 1709) i đakon *Franjo Rudanović* (14. XII 1708). Prva dvojica su poslije postali kanonici i to najprije Grgur Dujmović, koji je 1719. godine izabran na mjesto već spomenutoga Duje Kuparića i živio je do 1746. godine.¹² Dujmovića je pak te godine naslijedio na kanonikatu Antun Filipović, koji je 1756. bio ekonom sjemeništa, a umro 1763.¹³

Svjedoci su najvećim dijelom bili težaci koloni, pa se na njih posebno osvrćemo u završnom Ekskursu na koncu ove radnje.

Prema starom kanonskom procesualnom pravu na parnici se sav postupak odvijao pismeno. Stranke se nisu sastajale na sudu niti su usmeno raspravljale. Svaki se sudbeni čin obavljao pismeno, ono pak što je na sudu pojedinac kazao, smjesta se u zakonitoj formi zapisivalo i držalo daleko od javnosti. Ali, kad su parbene stranke, nakon što je sudac objavio parnicu, same ili preko svojih zastupnika zatražile autentičan prijepis sudbenih akata, bez poteškoće su ga dobile. Svim sudbenim djelima su uvijek prisustvovali sudac i zapisničar, a vrlo često još i nadbiskup.

TOK PARNICE U SPLITU

1 — *Prijava i istraga*

11. studenoga 1708. bivši arhiđakon splitske crkve, a sada obični kanonik Ivan Andreis pozvao je u svoj stan kancelara nadbiskupske kancelarije, svećenika Lovru Lantea, te ga je pred svjedocima, klerikom Grgurom Dujmovićem i svjetovnjakom Ivanom Lucidijem, zamolio, da napiše slijedeću njegovu izjavu: U rujnu 1706. godine, nagovoren, sklopio sam s kanonikom Matom Ivaniševićem ovaj izričiti ugovor. Ja se u njegovu korist odričem arhiđakonata, a on mi prepušta sve prihode toga dostojanstva, oprašta mi šezdeset škuda, što je za mene potrošio u Rimu za otpravak bula mojega arhiđakonata i ne će tražiti najma za kuću u kojoj sada stanujem. On mi je doista dao prihode od ove godine, ali ne sve kako smo bili ugovorili. Ja sam taj ugovor sklopio, pošto me jedan redovnik, meni pouzdano čeljade i moj rođak, uvjario da je takva pogodba dozvoljena. Nakon toga su me neke bogobojažljive i razborite osobe upozorile, da je to vrlo težak grijeh, pa smjerno molim nadbiskupa, neka se svojom razboritošću pobrine za moju dušu imajući obzira prema mojem bijednom stanju, jer ja ne mogu živjeti bez onih prihoda, kako je to poznato čitavome gradu. Neka me odriješi, da ne živim više s tim skrupulom na duši, stalno ležeći u krevetu teško bolestan od neizlječive bolesti (2).

Kancelar je Andreisovu izjavu smjesta predao nadbiskupu Cupilliju, a ovaj sutradan, 12. studenoga, naredio svojem generalnom auditoru, neka se pod zakletvom ispitaaju spomenuti svjedoci Dujmović i Lucidi, pošto je splitski konte i kapetan Dominik Loredano istoga dana dozvolio nadbiskupskoj kuriji pozivanje i ispitivanje tih i drugih svjedoka u parnici protiv arhiđakona Ivaniševića. Obojici je bio žurno saopćen poziv po kurijalnom glasniku kle-

¹³ A. C. S. 10 f. 170, 230, 308.

riku Antunu Filipoviću te su, još uvijek istoga dana, Lucidi od 48 i Dujmović od 24 godine pred nadbiskupom i njegovim kancelarom pod zakletvom, stavivši ruku na Sv. pismo, i svojim potpisom svaki napose potvrdili sadržaj izjave kanonika Andreisa. Tome su dodali, da je Andreis pri zdravoj pameti, da je odobrio i potpisao pročitano izjavu i da je kroz to vrijeme plakao (1—5).

13. studenoga nadbiskup je imenovao generalnoga vikara Duju Kuparića specijalno u ovoj stvari za suca, koji će sa sobom uzeti kancelara nadbiskupske kurije i o danoj izjavi ispitati kanonika Andreisa, i to, zbog bolesti, u njegovoj kući. Došavši mu u stan našli su ga u krevetu. Pošto se Andreis zakleo stavivši po svećeničkom običaju ruku na prsa, odgovorio je, da potvrđuje svoju izjavu u svim njezinim dijelovima, a neka Bog oprostí onome, tko je tome bio uzrok. Upitan, koji ga je ono redovnik nagovorio na odluku, odgovorio je: Svećenik Andrija Andreis, rečeni Kapić, gvardijan samostana Sv. Frane u Varošu. On je rukovodio i uglavio ugovor. Na upit, koji su mu težaci donijeli dohodak sa zemalja arhiđanske prebende, odgovorio je, da će to bolje znati njegova sluškinja Margarita Zbanjina, koja je primila te dohotke. Moli, da mu se i u buduće daju, jer mu njegov patrimonij izbacuje godišnje jedva deset do dvanaest reala (5—6).¹⁴

Istoga dana, 13. studenoga, po naredbi nadbiskupa bila je preko glasnika Filipovića pozvana te pred nadbiskupom i generalnim auditorom pod zakletvom ispitana Margarita udova majstora Marka Zbanje, od oko 55 godina. Ona je izjavila: Ja sam kod kanonika Andreisa odkada je došao u Split iz Mletaka. Više puta sam bila prisutna, kad je njegov nećak i gvardijan Sv. Frane skupa s kanonikom Ivaniševićem po tri i četiri puta na dan dolazio mojem gospodaru. Čitali su bule, ali nisam razumjela, što raspravljaju, jer su govorili latinski. Poslije odreke mi je moj gospodar kazao, da se on ne bi bio nikada odrekao, da ga nije napastovao fratar. Moj gospodar je u dobroj svijesti, ali je prinuđen stalno ležati. Ove godine sam primila sa zemalja arhiđakonata 4 $\frac{1}{2}$ kvarte ječma od Luke Ružića, 2 kvarte ječma i 2 kvarte boba od Bariše Zelića i $\frac{3}{4}$ kvarte sočivice (*tre quartarioli de cessara*) od Pavla Ligutića. Masta sam pak primila 2 kace (*tinazzi*) od Frane Borića, 3 $\frac{1}{2}$ od Lucije Borković i njezine kćeri Mande, 1 od Mate Segetice i 1 $\frac{1}{2}$ kacu od Stepana Dujančina (6—7).

Sve su to više manje potvrdili navedeni težaci ili koloni, koji su po naredbi nadbiskupa pozvani preko glasnika već spomenutoga klerika Grgura Dujmovića, bili pod zakletvom ispitani od 21. do 25. studenoga. Neki su dodali, da su dali i nekoliko librica maslina, nekoliko košarica smokava i kojega tovarčića drva. Na upit pak zašto su dohodak odnijeli kanoniku Andreisu, kojega oni zovu nadimkom Zenero, odgovorili su, da su njemu nosili i prije i da je njegova sluškinja primila što su donijeli (7—14).

26. studenoga po naredbi nadbiskupa bez zakletve ispitani fra Petar Andrija Andreis, gvardijan Sv. Frane, odgovorio je: Među crkvenim osobama rođak mi je kanonik Andreis, prisni prijatelj arhiđakon Ivanišević, u daljnjem su mi rodu svećenici Krcatović i Dudan, učitelji su mi bili arhiprezbiter Šore i kanonik Pujina i drugi. Moj rođak kanonik Andreis je u jadnom

¹⁴ Dalmatinski real je vrijedio deset dalmatinskih lira (NOVAK, n. dj. II, str. 285).

stanju, i duševno i tjelesno. Kad ga posjetim, odmah plače. Videći ga u vrlo lošem položaju, mislim da je bio udaren od kapi, više puta sam mu predlagao, da se odreče arhiđakonata i tako rastereti svoju savjest, jer ne može, kako mu je to dužnost, predsjedati kleru i njime upravljati. Neka se odreče u korist kanonika Ivaniševića, pa će tako dobiti jednoga prijatelja. Nakon mojega opetovanog nagovaranja poslušao me je, jer smo i ja i on računali, da će brzo umrijeti. Iz njegove javne odreke združene sa zakletvom jasno je, da tu nije bilo nikakve prijekave ili kakva prećutna ugovora. Motivi ostavke su bili jedino potpuna nemogućnost da pohađa kor i moje višekratno nagovaranje. Sada će se u prosincu navršiti dvije godine od odreke. Spis se odreke, mislim nalazi među ispravama civilne kancelarije. Sastavio ga je kancelar Henrioni, a svjedoci smo bili ja i svećenik Jakov Azzalini. Ponavljam, da tu nije bilo nikakvih ugovorenih obveza, već sam ja, videći jedno stanje kanonika Andreisa zamolio kanonika Ivaniševića, neka mu više iz samilosti nego iz zahvalnosti pruži štogod, jer on osim mršave kanoničke prebende nema gotovo nikakvih prihoda. Ivanišević mu daje sve što može, ali ništa ne ustupa od dohodaka sa Šolte, a isto tako će čim Andreis umre tražiti, da mu se vrati novac potrošen za otpremu bula (12—16).

28. studenoga je nadbiskup uzeo odgovore gvardijana Andreisa i pridržao pravo, da ga ponovno pozove na saslušanje. Zatim je preko kurijalnoga glasnika klerika Andrije Pavlovića naredio, neka se pozove arhiđakon Ivanišević, da kroz tri dana preda u nadbiskupskoj kancelariji ispravu odreke u njegovu korist skupa s papinim bulama o proviziji arhiđakonata i uvodu u posjed toga digniteta (16).

29. studenoga je gornja naredba predana Ivaniševiću (16).

6. prosinca nadbiskup naređuje, neka se sve isprave, što ih je 1. prosinca Ivanišević predao sa zahtjevom da mu se vrate, registriraju u prijepisu (16). To su: isprava Andreisove odreke, tri bule rimske kurije na pergameni, duždevo pismo i isprave o duhovnom i svjetovnom uvodu u posjed arhiđakonata.¹⁵ (16—21).

7. prosinca su po naredbi nadbiskupovoj nakon položene zakletve ispitani težak Luka Ružić i brat mu kanonik Mihovil,¹⁶ koloni neke zemlje arhiđakonata blizu crkve Gospe od Pojišana. Oni su izjavili, da su pitali dozvolu za branje plodova u arhiđakonu Ivaniševića, koji im je rekao, neka dohodak odnesu starome arhiđakonu, jer da on ne može misiti, pa će mu dati dohodak iz samilosti (22—23).

14. prosinca gvardijan Andreis ponovno pozvan od nadbiskupa preko glasnika đakona Frane Rudanovića dodaje prijašnjim izjavama, kako se Ivanišević opirao njegovu prijedlogu, da primi arhiđakonata od njegova bolesna rođaka. Gvardijan je prijatelj s Ivaniševićem od malih nogu, kad su skupa išli u školu pokojnoga arhiprezbitera Mihića,¹⁷ i kad mu je Ivanišević po-

¹⁵ Odatle smo bulu imenovanja i formular zakletve vjernosti papi i Sv. Stolici preveli na hrvatski sačuvavši koliko se moglo izvorne osobitosti izražaja i donijeli kao Dodatak B i C na kraju ovoga prikaza.

¹⁶ Mihovil Ružić je bio kanonik od 1693. do 1726. godine (A. C. S. 7 f. 142; 9 f. 173; 10 f. 2; A. S. N. (S) 59, str. 80, 101—102, 180—181, 210; 61 f. 51; FARLATI, n. dj. III, str. 530).

¹⁷ Bartul Mihić ili Družević je kanonik od 1668, a arhiprezbiter od 1676. godine. Promoviran je za doktora teologije i obaju prava vjerojatno na bečkom sveučilištu. Bio je učitelj gramatike na gradskoj školi u Splitu. Dao je popraviti preromaničku crkvu Sv. Trojice u splitskom polju. Umro je 1686. u dobi od 48 godina A. C. S. 6 f. 187, 284; 7 f. 7,49; 18 f. 31; A. S. N. (S) 43 f. 12; 47 f. 65; *Naučna biblioteka Split* M 12 f. 76—78, 82, 97; M 15 f. 45; *Matice mrtvih Split* II f. 299; FARLATI, n. dj. IV, str. 437; NOVAK, n. dj. II, str. 464).

pravljao latinske zadaće. Koji put je Ivanišević misio u njegovu samostanu. a i kuće su im bile susjedne. Zatim je ponovio sve što je prvi put izjavio, zašto je nagovarao rođaka na odreku i kako pri tom nije bilo govora ni o kakvoj obvezi na temelju nekog ugovora ili obećanja, pa prema tome nema ni sjene simonije.¹⁸ Na koncu je dodao, kako sada rijetko posjećuje kanonika Andreisa, jer njegova sluškinja neprestano mrmrlja zbog one odreke (23—28).

2 — Ispit i pritvor okrivljenika

5. siječnja 1709. nadbiskup izdaje Ivaniševiću pismeni monitorij, neka se u roku od šest dana nakon što ga primi prikaže osobno u nadbiskupskoj palači, da pruži informacije glede izjave kanonika Andreisa *de pacto simoniaci* i o lažnom izvješću Sv. Stolici, kako bi od nje dobio arhidakonat. Ujedno mu zabranjuje izlazak iz stana za bilo koji razlog. Ako se ne prikaže u određenom roku ili ne bude održavao kućni pritvor, izdat će se definitivna osuda, kojom će se deklarirati i objaviti, da je upao u izopćenje i da je lišen arhidakonata. Bude li potreba, pozvat će se u pomoć *brachium saeculare*, a pozivnice mu se neće više slati već pribijati na vrata splitske katedrale. — Glasnik kurije Filipović je tek 26. siječnja mogao predati prijepis monitorija Ivaniševiću, jer je ovaj bio odsutan iz splitske dijeceze (28—29).

30. siječnja se Ivanišević prikazuje na sud te je u prisutnosti nadbiskupa rekao auditoru Dumaniću, da je došao u određenom roku, a bio bi pristupio i prije, da nije dvorio svoju sestru, koja je gotovo na smrti. Na pojedine upite najprije niječe svaku imputiranu mu krivnju. Kanonik je već deset godina, a arhidakonat je primio u posjed, ako se ne vara, 12. ožujka prošle godine. Arhidakonat je dobio na temelju odreke Andreisa, koji je 29. prosinca 1706. godine, istoga dana kad i odreku napravio oporuku, u kojoj je Ivaniševića imenovao njezinim izvršiteljem. Odreku je rukovodio svećenik Andrija Andreis, gvardijan Sv. Frane, magister sv. teologije i dosadašnji propovjednik, koji će i ove godine propovijedati korizmu u katedrali. On je videći svojega rođaka u životnoj opasnosti zbog udara kapi, htio da arhidakonat predade u ruke jednoga njegova prisna prijatelja od djetinstva. Ivanišević se dugo tome opirao. Kanonika pak Andreisa je upoznao, kad je ovaj pošao u Carigrad, gdje je živio dugo vremena, a i u Mlecima ga je susretao. Kad se je pak vratio u Split, nastanio se u Ivaniševićevoj kući, dok je on bio župnik na Solti. Pred više od godinu dana prešao je Andreis u kuću, koja je oporučno ostavljena u korist siromaha, a arhidakoni su izvršitelji te oporučne odluke. Kad je Ivanišević pitao najam, Andreis mu ga nije dao, već mu je rekao, da on zadovoljava toj dužnosti pomažući siromašici, koja stanuje u podrumu iste kuće. Andreis je postao arhidakonom na mjesto Dragolja, pošto je ovaj imenovan ninskim biskupom, čini mu se pred pet godina. Zbog prijateljstva je Ivanišević onda pomogao Andreisu dobiti to dostojanstvo i pribavio mu 44 škude za otpremu bula. Dosada je dobio od Andreisa na račun toga duga, čini mu se, 50 lira. Jedan dio prihoda arhidakonata Ivanišević je uzeo za sebe, a drugi je dao Andreisu, jer su ga zajednički prijatelji — pa i

¹⁸ Delikt je simonije ugovoriti kupnju ili prodaju duhovne stvari za vremenitu cijenu. U našem slučaju ugovoriti prihvat ili ustup arhidakonata za dio njegovih prihoda i oprost novčanoga duga.

sam gospodin auditor, koji ga sada ispituje — molili, a i zato jer je njegov prešasnik bespomoćan u krevetu, mora držati jaču dvorbu i ne služi misu. Da je Ivanišević prijatelj gvardijan tražio više, možda bi Andreisu dao još više. Na upit, je li pri odreci bio po srijedi kakav ugovor, odgovorio je: Oslobodi Bože! (19—32).

31. siječnja je nastavljeno jučerašnje preslušavanje Ivaniševića: Kanonika Andreisa rijetko pohađa, a ni prije odreke nije ga često posjećivao. Počelo se javno govoriti o toj odreci po Splitu nakon što su bule o Ivaniševiću imenovanju stigle iz Mletaka, a to je bilo osam ili devet mjeseci nakon same odreke, koja je napravljena u kanonskom obliku. Na uporno inzistiranje Ivanišević svaki put najodrešitije niječe, da je po srijedi bila simonija. Ponavlja da je dao kanoniku Andreisu dio prihoda na nagovor prijatelja i zbog njegove bijede. Stoga je rekao svećeniku Antunu Zbanji, koji obavlja dobar dio Andreisovih posala, da je naredio težacima, neka nose dohodak Andreisu. Nikada mu pak nije obećao, da će mu oprostiti posuđeni novac. U buli Ivaniševićeva imenovanja za arhidakona stoji, da Andreis može živjeti udobno bez arhidakonata, ali to nije, kako tvrdi auditor, javio Sv. Stolici Ivanišević, iako je Andreis prije mogao udobnije živjeti nego sada, kad mu je potrebna veća njega. Koliko je pak svijestan svojih čina u sadašnjem jadnom stanju, to Ivanišević ne zna, jer ga već više mjeseci nije posjetio. Na daljnju tvrdnju auditora Dumanića, da je kanonik Andreis pod zakletvom i u potpunoj svijesti izjavio sudu, da je u odreci bio simonijski ugovor, odgovara Ivanišević: Ako je tako izjavio ili nije znao što govori ili je bio zaveden od nekoga, koji meni nije naklon. Sada se vidi da dolaze u njegovu kuću darovi i posjeti od osoba, koje se ondje prije nisu vidale (32—37).

1. veljače Ivaniševićev odvjetnik Mate Bogetić izjavljuje kuriji, da se njegov opunomoćitelj pokorava kućnom zatvoru. Međutim, jer se ne radi o zločinu koji zahtijeva tjelesnu kaznu niti o stalnoj, poznatoj, deklariranoj i promulgiranoj ekskomunikaciji, zbog koje bi se morao izolirati od drugih, traži da se pusti iz kuće ili uz prikladno jamstvo ili pod prijetnjom novčane kazne. Tim više, što nema razloga bojati se, da bi optuženik mogao nekamo pobjeći, a ni zakon ne brani da bude na slobodi, dok mu se ne dokaže krivnja (37).

4. veljače nadbiskup traži od Bogetića, neka prinese ispravu, da je on opunomoćeni branitelj Ivaniševićev (37).

6. veljače Bogetić prikazuje u kuriji pismenu punomoć sastavljenu kod civilnog kancelara splitske općine, kojom Ivanišević imenuje svojim odvjetnicima za ovu parnicu dra Matu Bogetića i dra Jerolima Kavanjina. Punomoć je napisao gradski bilježnik Ivan Filip Henrionni u kući Ivaniševića, a u prisustvu gradskoga suca Marulića u svojstvu gradskoga egzaminatora i dvaju svjedoka: don Petra Alujevića i Antuna Zampolija. Bogetić ponovno traži, da se Ivaniševiću dozvoli izlazak iz kuće uz kauciju, tim više što mu je sestra teško bolesna (37—38).

Istoga dana nadbiskup dozvoljava Ivaniševiću, da može najkraćim putem posjećivati svoju sestru u njezinu stanu dok je bolesna, ali se mora istim putem vraćati svojoj kući (38).

8. veljače nadbiskup naređuje, neka se pozove Ivanišević, da u roku od tri dana donese dokaze, zašto se ne smije proglasiti, da je upao u kaznu

ekskomunikacije pridržane papi, oduzimanja arhiđakonata i u druge kazne, koje je zakon odredio protiv simonije, a prije svega neka naznači svoje svjedoke (38—39).

9. veljače pristupa odvjetnik Bogetić i po treći put traži, da se Ivanišević uz jamčevinu pusti iz kućnoga pritvora, da se proces objavi, da mu se dade prijepis spisa i da mu se rok od tri dana produži na dolično vrijeme računajući od dana pošto dobije prijepis procesa (39).

Istoga dana naređuje nadbiskup, neka se pozove kanonik Ivan Andreis, neka i on u roku od tri dana prinese dokaze, zašto se ne smije objaviti, da je upao u ekskomunikaciju papi rezerviranu, da ima vratiti sve plodove arhiđakonske prebende, što ih je primio nakon Ivaniševićeva nastupa službe arhiđakona, i da je zbog priznate odreke u korist Ivaniševića upao u druge kazne protiv simonije (39—40).

3 — Objava procesa i obrana

11. veljače nadbiskup objavljuje proces, odobrava da se Ivaniševiću dade prijepis procesa i produžuje mu rok za obranu na devet dana nakon što mu bude predan prijepis, ali ostavlja na snazi i dalje kućni pritvor. Osim toga neka se pozove *promotor fiscalis* (40).¹⁹

12. veljače je obaviješten fiskalni promotor Franjo Danza o objavi procesa (40).

13. veljače predan je Ivaniševiću prijepis informativnoga procesa u autentičnom obliku (40).

15. veljače saopćen je prijepis informativnog procesa i promotoru na njegov zahtjev (40).

19. veljače Ivanišević preko odvjetnika prihvaća sve ono, što je dosada rečeno njemu u prilog, a odbija sve optužbe kao ništavne i tvrdi, da je izjava kanonika Andreisa iznuđena nagovaranjem, prosvjeduje s izjavom, da izvor optužbe treba tražiti kod neprijatelja, koji se na sablazan grada nadaju, da će dobiti mjesto arhiđakona, ako se ono isprazni. Zbog toga predlaže svjedoke, koji će dokazati:

da su čuli od kanonika Andreisa, kako njegova odreka apsolutno nije bila uvjetovana nikakvim ugovorom ili obećanjem,

da je Andreis otkada je prikovan uz krevet davao znakove, da je dobro pobenavio i podjetinjio,

da je Andreis, upitan tko će ga braniti i tko će platiti troškove ove parnice, odgovorio: sve će to učiniti gospodin nadbiskupov vikar,

da Andreis potpomaže siromašicu, koja stanjuje u podrumu njegova stana,

da je Andreis molio svjedoke, neka reku Ivaniševiću, da mu iz samilosti i zahvalnosti što god pomogne u jadnom stanju s povećanim troškovima u bolesti, a ne može misiti,

¹⁹ *Promotor fiscalis* se na crkvenom forumu običnije zove *promotor justitiae*.

da su svjedoci to više puta i učinili, među njima i prisutni generalni auditor koji je sudac u ovom procesu, uvjeravajući Ivaniševića kako nema nikakve zapreke da pomogne jadniku,

da je Andreis istoga dana i dao odreku i sastavio oporuku plaćući od straha da će umrijeti,

da je Ivanišević nakon što je primio posjed arhiđakonata poručio Andreisu, neka mu barem malo po malo gleda vratiti one novce, što mu ih je posudio za otpremu bula, jer i sam ima podmiriti neki dug arhiepiskopu i

da Andreisova sluškinja od više godina, pa ni u času odreke, ne samo što ne dobiva plaću nego i svoje sitne prihode troši u kući Andreisovoj dogovorivši se s njim, da će joj se on odužiti u oporuci, kako je to i učinio.

Za potvrdu jedne ili druge od nabrojanih tvrdnja Ivanišević predlaže ove svjedoke:

kanonika Vicka Garonchija,
definitora franjevaca na Poljudu i Andreisova rođaka Petra Zlatarića,
gardijana Gospe od Poljuda Petra de Castris,
svećenika Andriju Andreisa, gardijana Sv. Frane i Andreisova rođaka,
svećenika Antu Zbanje,
svećenika Jakova Azzalinija,
svećenika Karla Antuna Naglija, kapelnika u katedrali,
klerika Andriju Pavlovića, Andreisova rođaka, koji kod njega spava,
Andreisovu sluškinju Margaritu Zbanjinu,
Mandu udovu pok. Simuna Miševića i
Dominiku Lišanu, siromašicu u podrumu Andreisova stana (40—43).

20. veljače nadbiskup prihvaća svjedoke obrane i naređuje auditoru, neka ih ispita (43).

22. veljače promotor Danza u prisustvu nadbiskupa prihvaća na sudu sve ono iz čega se vidi krivnja optuženika, a odbija sve što se protivi pravima fiska (34—44).

23. veljače odvjetnik Bogetić na sudu izjavljuje, da je njegov klijent već dvadeset i dva dana zatvoren u kući na veliku svoju štetu i žalost, pa po četvrti put traži oslobođenje od sigurne kazne za nesiguran prekršaj, zahtijeva odštetu za izgubljeni dobitak i nastalu štetu, kao i potpunu isplatu svih troškova (44).

Istoga dana je Bogetićev zahtjev po naredbi nadbiskupa saopćen promotoru Danzi (44).

od 24. veljače do 3. ožujka bili su ispitani svjedoci obrane. Svi su pod zakletvom potvrdili onako, kako je Ivanišević za svakoga od njih formulirao u svojim člancima i u zahtjevu da se pozovu (44—61).

25. veljače promotor Danza ne pristaje, da se Ivanišević oslobodi kućnog zatvora, jer se radi o jednome od najtežih zločina i jer se inače ne bi smjelo nikada nikoga pritvoriti prije konačne osude, a to bi se protivilo praksi koje se drže sve kurije. — Nadbiskup se složio s promotorom i istoga dana naredio, da ostaje na snazi odluka o kućnom pritvoru (52).

27. veljače gardijan Andrija Andreis kao starješina pismeno dozvoljava o. Karlu Antunu Nagliju, svojemu redovniku, da može u ovom procesu svjedočiti (55—56).

2. ožujka na zahtjev odvjetnika Bogetića nadbiskup dopušta, da se svjedok svećenik Antun Zbanje zbog bolesti ispita u svojoj kući, ali je Zbanje ipak sutradan došao u kuriju i ondje je primljen njegov iskaz (58).

3. ožujka kanonik Andreis preko svoje sluškinje Lucije Ostojić pozvao je nadbiskupskog kancelara Lovru Lantea i predao mu pred dvama svjedocima, svećenikom glagoljašem Nikolom Sičićem i glavarom Antunom Isabelom, ovu izjavu: Na poziv nadbiskupske kurije odgovaram, da potvrđujem sve što sam svojim potpisom izručio nadbiskupovom kancelaru i molim milost od Boga i Crkve (61—62).

4. ožujka prijepis Andreisove izjave je predan Ivaniševiću i promotoru Danzi (62).

Istoga dana kancelar Lante javlja nadbiskupu, da je na poziv svećenika Petra Alujevića i franjevačkoga definitora Zlatarića, poslanih od kanonika Andreisa, došao u njegov stan. Tu je našao svećenika kapelnika Naglija i spomenutoga definitora Zlatarića. Na upit što ga je zvao, odgovori kanonik, da njemu kancelaru ima predati jednu kartu. Kad je Andreis stao po krevetu tražiti tu kartu, ustane Nagli i reče, da kanonik ne kani njemu predati kartu, nego da traži natrag onu kartu, što mu je jučer predao. Kancelar mu je na to odgovorio, da ona karta nije više kod njega, jer da ju je prema Andreisovoj volji predao kuriji, da se registrira (62—63).

Još uvijek istoga dana odvjetnik Bogetić traži prijepis iskaza svjedoka obrane i objavu procesa (62).

5. ožujka nadbiskup objavljuje proces i ispit svjedoka obrane s naredbom, da se to saopći kanoniku Andreisu i fiskalnome promotoru te dozvoljava da se prijepis dade svakome, koji ga bude tražio (63).

9. ožujka odvjetnik Bogetić odbija izjavu kanonika Andreisa kao ništavu, jer nije vjerojatno, da bi netko, ako nije prevaren ili zaveden, mogao od sebe napisati pismo protiv sebe. Traži neka se Ivanišević oslobodi od svih osvada i pusti da u miru posjeduje svoj arhiđakonat (63—64).

11. ožujka promotor Danza prihvaća prvu izjavu kanonika Andreisa kao neopozivu, tim više što ju je ovih dana potvrdio drugom, a za svjedoke obrane veli, da su bili u nedopuštenu dogovoru s optuženikom i zato zahtijeva, da sud deklaratornom presudom izjavi, da je optuženi upao u sve kazne određene krivcima simonije (64—65).

13. ožujka po naredbi nadbiskupa promotorov zahtjev saopćuje Ivaniševiću i kanoniku Andreisu (65).

4 — Prigovor pristranosti i priziv

16. ožujka Ivanišević preko kancelara Lantea predaje nadbiskupu ovo pismo: Već sam četrdeset i četiri dana u kućnom pritvoru. Osim neprimljeno-ga dobitka zbog neizgovaranja misa i odsutnosti od crkvenih obreda, trpim još štetu, što ne mogu opremati svoje poslove. Budući da smatram potrebnim prikupiti i prikazati nove dokaze moje nevinosti, predviđam, da će se parnica odugovlačiti, pa ponovno molim, da me pustite iz kuće barem uz jamčevinu, zbog razloga koje sam naveo. Osim toga su za mene sumnjiva tri

službenika kurije, pa predlažem da se vođenje parnice preda jednom nepristranom bilo crkvenjaku bilo svjetovnjaku u ovom gradu. Međutim izjavljujem:

1. Nitko nije čuo ni vidio fiskalnoga promotora Danzu da obavlja službu odvjetnika, ali se zaista čulo i vidjelo da obavlja posao kuhara na Braču i kitioca crkava, ako ga netko pozove.

2. Zahtjeve, što se na ovom procesu pojavljuju protiv arhiđakona Ivaniševića, nije sastavio svjetovnjak Danza nego kanonik i sudac Dumanić, pa ih diktirao Danzi, koji nikada nije iz svoje glave sastavio nikakav zahtjev na latinskom jeziku.

3. Budući da je kanonik Andreis već godinu dana prikovan uz krevet, osim stare domaćice mora držati još dvije sluškinje te je postao siromah i potreban pomoći.

4. Oni koji se u Splitu hrane kod drugoga obično plaćaju godišnje za hranu šezdeset dalmatinskih dukata od 6 lira i 4 solda (65—66).

18. ožujka nadbiskup određuje, neka se Ivanišević kroz tri dana odluči, hoće li da se svi spisi njegove parnice ustupe na daljnji postupak ili Kongregaciji kardinala tumača Tridentinskoga sabora ili hvarscome biskupu Rajmundu Aspertiju ili generalnom vikaru padovskoga biskupa kardinala Kornelija, ali mora i dalje ostati u pritvoru (66—67).

19. ožujka Ivanišević dostavlja nadbiskupu odgovor na prijedlog triju delegiranih sudišta: Poštujem sva tri predložena sudišta i povjerio bih se bilo kojemu od njih, ali rimska Kongregacija je vrlo daleko, iziskuje velike troškove i kad bi nju izabrao, prekršio bih zakon mletačkoga senata od 30. III 1520. godine. Ne mogu prihvatiti hvarskoga biskupa, jer je odsutan u Italiji, a meni se žuri. Generalni vikar u Padovi je također daleko i za mene nepodesan. Ponizno molim da mi odredite sud mletačkoga patrijarhe, jer su Mleci vrlo komunikativno mjesto s Dalmacijom. Osim toga za mene bi bio manji trošak, a i na to se ima gledati, kad se određuje delegirano sudište. Na koncu tražim, da se mogu slobodno kretati (67).

20. ožujka nadbiskup ne prihvaća mletačkog patrijarhu već ostaje pri svojoj odluci od 18. ožujka, da Ivanišević kroz tri dana izabere jedno od tri mu predložena sudišta, inače će nadbiskup sam odrediti suca *ex officio* ili će nastaviti započetim putem (67).

23. ožujka odvjetnik Bogetić izjavljuje, da se Ivanišević osjeća vrlo uvrijeđenim i oštećenim i boji, da će u buduće biti još više oštećen pa apelira na višega suca, na kojega po zakonu ima pravo i posljednji put traži, da se, dok se parnica bude vodila pred višim sudištem, pusti što prije na slobodu (67—68).

26. ožujka Ivanišević zahtijeva, da mu se kroz sutrašnji dan odgovori s obzirom na priziv inače će izaći iz kućnog pritvora zbog mnogih posala, koji ga bez oklijevanja čekaju osobito na Braču. Već je 55. dan da ne može ne samo služiti nego ni slušati misu pa ni na svetkovine (68).

27. ožujka nadbiskup daje Ivaniševiću rok od šezdeset dana, da može uložiti priziv i oslobađa ga od pritvora, ali mu zabranjuje služiti misu i upotrebljavati kotu (*superpelliceum*)²⁰ bilo u Splitu bilo igdje u splitskoj biskupiji pod prijetnjom kazni, koje će mu on po svojoj volji odrediti (68).

²⁰ Bez kote nije mogao dolaziti u kor ni u službi božjoj sudjelovati kao kanonik i arhiđakon.

NASTAVAK PARNICE U MLECIMA

12. travnja odvjetnik Aleksandar Gratianus u ime Mate Ivaniševića prikazuje se mletačkom patrijarhi i dalmatinskom primasu Petru Barbadico te ulaže priziv i traži, da se prva instancija u Splitu proglasi ništavnom, osobito dekreti od 18. i 20. ožujka, pa moli da bude pripušten na patrijarhin kao prizivni sud i da se na nj pozove fiskalni promotor splitske kurije (69).

Istoga dana je patrijarha prihvatio priziv i naredio, da se dvadeseti juridički dan nakon uručenoga poziva preda nj prikaže fiskalni promotor splitske nadbiskupije (69).

5. svibnja uručen je ovjerovljen prijepis poziva promotoru Danzi preko civilnih vlasti u Splitu (70).

9. svibnja nadbiskup Cupilli pred javnim bilježnikom Nikolom Capogrosso u Splitu imenuje svojim generalnim prokuratorom doktora Anđela Tassisa, nastanjena u Mlecima, da može na mletačkom patrijarhatu vršiti službu fiskalnoga promotora splitske metropolitanske kurije u prizivnoj parnici protiv arhidakona Ivaniševića, kanonika Andreisa i gvardijana fra Andrije Andreisa zbog počinjene simonije (72).

24. svibnja. Budući da se splitski promotor Danza nije odazvao pozivu, Ivanišević traži na patrijarhinom sudu u Mlecima, neka se proces nastavi s oznanom pribijenom na vratima crkve. — Međutim istoga dana Karlo Gracianus, prokurator splitskoga promotora, ne priznaje i napada jurisdikciju patrijarhine kurije tvrdeći, da je protiv splitske kurije moguća apelacija samo na Sv. Stolicu. Bula naime pape Aleksandra IV priznaje patrijarhi u Gradu, koji se poslije preselio u Mletke, priorat u Dalmaciji samo nad biskupijama zadarskom, krčkom, rapskom i osorskom (71, 74).

Na temelju toga je nadbiskupovu prokuratoru Tassisu pošlo za rukom uvjeriti patrijarhinu kuriju, da se mletački patrijarha ne može ponositi naslovom primasa nad splitskom crkvom, pa prema tome ni vršiti sudbenu jurisdikciju nad tom metropolijom. No, iako Ivanišević nije uspio dobiti mletačkoga patrijarhu za nadležnog apelacionog, dobio ga je od Sv. Stolice kao izvanrednog delegiranog suca. Papa, naime, Klement XI na temelju Ivaniševićeve pritužbe, da mu je na splitskom sudu načinjena nepravda, i izjave, da nema u nj povjerenja, ovlastio je mletačkoga patrijarhu i njegova generalnog vikara, da obojica ili jedan od njih uzmu u ruke parnicu i vode je do konačne presude. Izvršenje te papine delegacije dozvolila je mletačka vlada 8. lipnja 1709.²¹

Tog istog dana Antonio Zampelli, generalni vikar mletačkoga patrijarhe javlja fiskalnom promotoru i svim interesentima, da je papa Klement XI pismom od 31. svibnja 1709 godine delegirao mletačkoga patrijarhu i njega kao patrijarhima generalnog vikara, da oba skupa ili jedan od njih dovrše Ivaniševićevu parnicu. Ujedno kao specijalno ovlašteni apostolski sudac pozivlje sve, da se obrate njegovu sudu, jer će on voditi parnicu sve do definitivne presude. Tko se ne odazove, ne će mu se upravljati daljni pozivi, već će se prema potrebi pozivnica objesiti na vrata kurije (76—77).

²¹ A. S. N. (S) 59 str. 46—48; 60 f. 75—76; Dodatak D.

POSLIJE PARNICE

Kako zapisnici ove parnice svršavaju u 60. svesku Splitskog nadbiskupskog arhiva s danom 24. svibnja 1709, nije nam poznato kako se i dokle se ona vodila u Mlecima, ali znamo, da je svršila pobjedom Ivaniševića prije 27. listopada iste godine. Toga naime dana istupa Ivanišević na kaptolskoj sjednici u Splitu s ovim zahtjevom: Svijetli i prečasni Oci i moja Gospodo! Znano vam je, kako je protiv mene podignuta na ovoj nadbiskupskoj kuriji takozvana simonijska parnica radi odreke, po kojoj sam stekao arhidakonat. Zbog te parnice nije me bilo na službi crkve i kora ni na bilo kojoj drugoj funkciji. Sada pak, pošto je delegat. Sv. Stolice u Mlecima izdao presudu u moju korist, ponizno tražim i zahtijevam, da se na temelju odluka, koje su u ovoj stvari na snazi, smatram prisutnim kroz čitavo vrijeme moje odsutnosti bilo u koru bilo pri svim ostalim distribucijama, obvencijama i prinađležnostima u vosku, kako sam sve to dobivao prije nego što sam bio zapriječen.²³

Pisani spomenici pohranjeni u Nadbiskupskom i Kaptolskom arhivu nad svim ostalim savremenim službenicima splitske crkve ističu čestit život i svetost nadbiskupa Stjepana Cupillija, kanonika Jeronima Dumanića i arhiprezbitera Grgura Šoru. Tako je npr. papa Inocencije XII Cupillija nazvao drugim svetim Franjom Saleškim, a kad je umro, ozbiljno se mislilo na pokretanje procesa za njegovu beatifikaciju.²³ I Dumanić je ostavio uspomenu vrlo sveta i učena svećenika. Šoru pak, koji je naslijedio našega Andreisa na mjestu arhiprezbiterata i koji je u Splitu uživao glas odlična crkvena dostojanstvenika, nadbiskup Cosmi zbog njegova zdušna i požrtvovna karitativnog rada je okrstio lovcem duša.²⁴ A upravo su ta trojica nastupila protiv Ivaniševića. O stavu Cupillija i Dumanića već smo obilato obaviješteni iz sudskih zapisnika, dok se Šore usprotivio Ivaniševiću zahtjevu izloženom na gore citiranom kapitulatu, da mu se isplati odšteta zbog odsustva radi kućnog pritvora. Ne znamo, je li nesklonost one trojice prema Ivaniševiću potekla iz pretjerane revnosti u obrani crkvene discipline ili je pak Ivanišević, koji je imao jakih veza u Rimu i Mlecima, bio ipak nešto skrivio protiv pozitivnih kanonskih propisa. No, činjenica je, da se Cupilli prema njemu nakon procesa ponašao sasvim blagonaklono. On ga je 19. lipnja 1714. godine imenovao konvizitatorom za gradsku i prigradske crkve. Još prije toga je Ivanišević, sigurno ne mimo volje svojega nadbiskupa, dobio čast apostolskoga protonotara, jedno od viših papinih odlikovanja.²⁵ Nadalje ga Cupilli iste godine na 30. listopada postavlja za generalnoga auditora, što odgovara službi predsjednika metropolitanskoga sudišta.²⁶

Međutim je Ivanišević najveće priznanje dobio 1716. godine, kad ga je mletački senat, kao patron ispod turske vlasti oslobođene skradinske bis-

²² A. C. S. 8 f. 154—155 — *Distributiones* su stalne nagrade, što ih iz zajedničkog fonda između sebe dijele članovi kora prema sudjelovanju u svakodnevnoj psalmodiji i ostalim korskim obvezama. *Obventiones* pak su nestalni prihodi, što se ostvaruju učestvovanjem na sprovodima, aniverzarijama, pjevanim misama i drugim prigodnim funkcijama.

²³ FARLATI, n. dj. III, str. 533, 535—536.

²⁴ A. C. S. 167 f. 34.

²⁵ A. S. N. (S) f. 50—51.

²⁶ A. S. N. (S) 59 f. 147—149; Dodatak E.

kupije, izabrao, a papa Klement XI 1. srpnja 1716. godine potvrdio za skradinskoga biskupa. Konzistorijalnim dekretom od 14. istoga mjeseca bilo mu je naređeno, da prema zaključcima Tridentinskoga sabora ustanovi prebende kanonika teologa i penitencijara te osnuje sjemenište i humanitarnu zalagionicu (*montem pietatis*).²⁷

Početak studenoga 1716. godine stigao je u Split po prvi put nakon izbora, gdje ga je nadbiskup Cupilli 9. istog mjeseca u svojoj palači obukao u ljubičastu biskupsku odjeću. Toga istoga dana, malo poslije, službeno je posjetio nadbiskupa prema ondašnjem ceremonijalu. Ivanišević je imao na sebi roket i manteletu, a Cupilli roket i mocetu. Novoga biskupa primio je nadbiskup na sredini stubišta svoje palače, a na odlasku ga otrpratio do vratiju palače. Dva dana nakon toga nadbiskup je službeno uzvratio posjet novom biskupu, koji je sada dočekaio Cupillija na sredini stubišta svoje kuće, a otrpratio do njezinih vratiju.²⁸

Ivaniševića je posvetio za biskupa metropolit Cupilli 7. studenoga 1717. godine u splitskoj katedrali. Cupilliju pri tom činu su asistirala dva njegova sufragana: hvarski biskup Rajmondo Asperti i trogirski biskup Ivan Vidović. Obred je pratio velik broj građana, a bio je prisutan i splitski konte Antonio Priuli. Nakon posvete nadbiskup je priredio svečani ručak u udobnim prostorijama kanonika, generalnog vikara i novoga arhiđakona Petra Natalisa. Na tom banketu osim spomenutih biskupa bili su još kanonici i zastupnici ostaloga klera ali bez svjetovnjaka.²⁹

Ivanišević je uzeo u posjed skradinsku biskupiju 21. studenoga 1717. godine. Kad je 1719. godine umro Cupilli, uz makarskoga biskupa Nikolu Bijankovića i trogirskoga Ivana Vidovića, bio mu je na sprovodu i Ivanišević. Tom prilikom je kazao za pokojnika: više je Cupilli učinio, nego li su drugi mogli napisati. Sam pak je umro u Skradinu 31. srpnja 1720. u 58. godini svojega života nakon dvije godine i osam mjeseci biskupovanja.³⁰

EKSKURS

U spisima procesa, kojim se ovdje bavimo, naišli smo na nekoliko podataka, koji ne spadaju strogo na parnicu, ali nam otkrivaju pokoji detalj iz života Splita početkom XVIII stoljeća. Tako npr. samo iz tih spisa doznajemo, da je talijanski konventualac fra Carlo Antonio Nagli iz Riminija bio u Splitu katedralni kapelnik barem od sredine ožujka 1708. godine (21, 55, 58—59). — Ili, da je cijena za koju su se Splitsani, koji nisu jeli kod svoje kuće, prehranjivali kod drugoga bila obično 60 dalmatinskih dukata ili 372 dalmatinske lire na godinu (66). Drugim riječima oko 1 lira dnevno.

Na istom smo izvoru utvrdili, da je u Splitu još postojao pravni institut općinskoga egzaminatora ili suca egzaminatora, čiji je zadatak bio već u ranom srednjem vijeku kod naših municipija sudjelovati pri sastavu javne

²⁷ EUBEL, GAUCHAT, RITZLER, SEFRIN, n. mj.

²⁸ A. S. N. (S) 68 f. 188.

²⁹ A. C. S. 68 Actorum Archiepiscopi Cupilli liber I f. 207.

³⁰ *Memorie stor. della Famiglia Gioannizio*, str. 24, 28; FARLATI, n. dj. III, str. 541; IV, str. 33.

isprave i paziti da njezino izdanje odgovara zakonskim propisima.³¹ U našem slučaju javlja se on na dokumentu odreke pod imenom *judicis et examinitoris comunis* (16) i na službenoj punomoći kao *giudice in luogo d'esaminatore di Commun* (37—38, 72), dok je same te isprave sastavio *cancellarius civilis* ili *Cancelliere al civile di Spalato* (17).

Iz istih spisa doznajemo, da je novoimenovani arhiđakon pod prijetnjom bezodvlačnog gubitka toga crkvenog dostojanstva morao u roku od dvije godine nakon strogih ispita položenih na kojem priznatom sveučilištu dobiti akademski stupanj bilo magisterija u teologiji bilo doktorata ili barem licencijata u kanonskom pravu (19). — Nadalje iz spomenutih spisa razabiremo, da se jedan dio zemljišnog posjeda arhiđakonata nalazio u splitskom polju, a drugi na otoku Šolti (15, 26).

Proces nam također pruža par potvrda za *placetum regium* i uplitanje mletačke vlade u poslove crkvene sudbene jurisdikcije. Tako se bula pape Klementa XI, kojom je imenovao Ivaniševića za arhiđakona, morala prikazati vladinom vijeću, koje je dalo dozvolu za njezino izvršenje (*visto e licenziato per l'esecuzione*) (19). Na što su papa preko svojih povjerenika, a dužd preko svojega predstavnika svaki za sebe uveli novoimenog arhiđakona, prvi u duhovni, a drugi u svjetovni posjed službe i beneficija (20—21). Sličnu je dozvolu dala vlada za izvršenje brevea kojim je papa delegirao mletačkoga patrijarhu za prizivnoga suca u parnici protiv Ivaniševića.³² Splitski konte i kapetan, kao zastupnik mletačke vlade, udjeljuje dozvolu nadbiskupskoj kuriji (*concedemo licenza*), da može ispitivati i pozivati (*esaminare e citare*) svjedoke u istoj parnici (1). — Ivanišević ne prihvaća nadbiskupov prijedlog, da se njegova parnica nastavi na rimskoj kongregaciji, jer bi to značilo raditi protiv mletačkih zakona od 30. siječnja 1520. godine (67).

Nešto više vijesti nam pružaju isti spisi o poljoprivredi i poljoprivrednicima (7—14, 22—23). Naime povodom ispitivanja svjedoka upoznajemo se sa osam težaka, koji su obrađivali arhiđakonove zemlje na raznim stranama splitskoga polja (Firule, Sučidar, Pojišan, Martovijak). Svi su nosili hrvatska prezimena, a stanovali su u predgrađima: Frane Borić, Lucija Borković, Pave Ligutić, Mate Segetica i Mande ž. Ante Tomašića u Velom Varošu, Stjepan Dujančin i Luka Ružić na Lučcu, a Bariša Zelić na Manušu. Obitelji nekih od njih obrađuju arhiđakonove zemlje od davnina. Godine starosti tih težaka, osim kod starice od 84 godine, kretale su se između 28 i 60. Svi su bili nepismeni.

Svi upitani odgovaraju, da su po zanimanju težaci na tuđim zemljama, i većina ih sami od sebe dodaju, da nemaju vlastite zemlje. Njihove pojedinačne odgovore na pitanje o zanimanju zapisničar je preveo na talijanski ovako: *sono collono, faccio la professione di Collono, tengo a collonia delle terre* i slično. Redovito je svaki držao više od jedne zemlje raznih gospodara, neki četiri, pet, šest i više zemljišnih čestica. Ne znamo, kolike su bile te

³¹ FRANJO RACKI, *Nutarnje stanje Hrvatske prije XII stoljeća* (Rad JAZU XCIX, str. 123, Zagreb 1890).

³² A. S. N. (S) f. 76.

³³ BRUNO UNGAROV, *Stare mjere u Dalmaciji* (Geodetski list V, br. 10—12, str. 228, Zagreb 1951).

zemlje, ali prema urodu nisu bile velike. Za jednu je kazano da ima tri vrita površine, a splitski vrit je imao 853,1353 m².³³ Na tim zemljama su težaci sadili vinovu lozu, masline i smokve, ili sijali ječam, žito, crnu bobovicu, bob i sočivicu. Gospodaru su donosili u konobu prema pogodbi: jedni polovinu, drugi trećinu, treći petinu ili šestinu uroda. Donosili su im i dio drva od posjećenih voćaka. Sočivo se mjerilo kvartama i kvartariolima, mñast kacama (tinazzi), a masline i smokve libricama. Splitska kvarta je zapremala 79,933 litara i dijelila se na četiri kvartala po 19,983 litara, kaca je mjerila 85,849 litara, a velika mletačka librica, koja se upotrebljavala u čitavoj Dalmaciji, težila je 0,477 kilograma.³⁴ Težaci su morali pitati u gospodara dozvolu, kad će pobirati i kada trgati grožđe, kad će kùpiti masline i brati smokve, i kad će kositi i mlatiti žitarice i sočiva.

DODATAK

Pod ovim naslovom je doneseno *per extensum* pet spisa, što su ih izdale građanske ili crkvene vlasti, a povezani su s našom parnicom.

Svrha je na primjerima pokazati, kakav je onda stil vladao kod tih ustanova u izdavanju službenih isprava.

Pod A je punomoć, kojom arhiđakon Ivan Andreis ovlašćuje tajnika rimske kurije Stjepana Rogia, da u njegovo ime preda papi odreku na arhiđakonatu u korist kanonika Mate Ivaniševića.

Pod B je bula pape Klementa XI, kojom postavlja Ivaniševića za splitskog arhiđakona.

Pod C je formular zakletve vjernosti, koju je novi arhiđakon Ivanišević položio papi i Sv. Stolici.

Pod D je breve pape Klementa XI, kojim delegira mletačkoga patrijarhu da dovrši započetu parnicu protiv Ivaniševića.

Pod E je odluka, kojom splitski nadbiskup Stjepan Cupilli postavlja Ivaniševića za generalnoga auditora.

Jezik originala svih pet dokumenata je latinski, ali budući da danas mnogi ne poznaju kurijalni latinizam svi su osim onoga pod D prevedeni na hrvatski. U prijevodu je uglavnom zadržana izvorna interpunkcija, da bi se očividnije prikazala raztegnutost perioda, koji su onda bili naročito dugi. Dokument pod D je donesen na latinskom jeziku s dva razloga. Prvi je, da se vjernije barem na jednom primjeru pokažu osobitosti stila u originalnom jeziku, a drugi je, jer je na nekoliko mjesta bilo teško dopuniti izostavljene početke nekih riječi i točno ih prevesti. Taj je dokument papin breve, a breve je kratka papina isprava izdana manje svečanom formom. Dovoljno je primijetiti, da je u toj manje svečanij formi ekspoziitivni dio te kratke papine isprave doista samo jedna rečenica, ali se ona sastoji od 372 riječi.

A. S. N. (S) 60 f. 16—17.

A

U Ime Gospodinovo. Amen.

Ovom javnom ispravom neka je svakome i svagdje poznato i očito, da je 1706. godine od Po-rođenja Gospodina Našega Isusa Krista, XIV indikcije, u srijedu, 29. mjeseca prosinca, a sedme godine Pontifikata Presvetoga u istom Kristu Oca i Našega Gospodina Gospodina Klementa, po Božjoj Providnosti Pape XI, u prisutnosti mene, potpisanoga Kancelara i Poštovanoga Gospodina Petra Marulica, Časnoga Suca i Općinskog Egzaminatora, kao i Velečasnoga Oca Naučitelja Petra Andrije Kapića Andreisa, Gvardijana u ovom samostanu Sv. Frane Male Braće Konventualaca i Velečasnoga Gospodina Jakova Azzalinija, za sve ovo i za sve pojedinosti pozvanih, naročito uzetih i zamoljenih svjedoka, prisutan i osobno saslušan u kući svojega stanovanja Prečasni Gospodin Ivan Andreis, arhiđakon ove splitske Crkve i meni poznat, od svoje volje je stvorio i postavio svojim punomoćnikom Presvijetloga Gospodina Stjepana Rogia, Tajnika Rimske Kurije, odsutna kao prisutna, da u ime Gospodina Postavitelja i mjesto njega pristupi pred Presvetoga Gospodina Našega Gospodina Klementa Papu XI ili pred bilo koga drugog, koji ima zato zakonito ovlaštenje te da u njegove ili njihove ruke slobodno, čisto i jasno dade ostavku i odreku na Arhiđakonat gore rečene Crkve, što ga on mirno uživa i slab u svojem tijelu posjeduje, uz uvjet da se taj Arhiđakonat podijeli i mora podijeliti Časnom Gospodinu Mati Ivaniševiću, svećeniku, i nikako i na nikakav drugi način drugima i da mora pristati na otpравк pisama i zakleti se na dušu samoga Gospodina Postavitelja, i položiti bilo kakvu drugu dozvoljenu i poštenu zakletvu, da u gore rečenom nije bilo niti će biti prijevare ili grijeha simonije nego da je po

³⁴ UNGAROV, u n. dj. str. 229—231.

srijedi jedino nemogućnost Gospodina Ovlaštenika da dolazi u kor. i uopće sve ostalo činiti i vršiti u gornjem poslu, pa i ono zašto bi trebala izričitija isprava nego itd. obećavajući itd. naglašujući itd. nego sa svim itd.

Ivan Filip Henrioni Gradanski Bilježnik Splitske Općine zamoljen uglavio je gore navedene stvari u ovom javnom i autentičnom obliku, u vjeru česa je potpisao i pečatom utvrdio.

B

A. S. N. (S) 60 f. 17—19.

KLEMENT BISKUP, Sluga Slugu Božjih, ljubljeno sine Mati Ivaniševiću, Arhidakonu Splitske Crkve, pozdrav i apostolski blagoslov. Plemički rod, čestit život i vladanje kao i druge pohvalne zasluge poštenja i kreposti, o čemu te je kod Nas preporučilo vjerodostojno svjedočanstvo, navode Nas da se prema tebi pokažemo blagohotni. Odavna smo naime odlučili, da samo Mi podijeljujemo i raspolažemo sa svima Dostojanstvima i ostalim Crkvenim Nadarbinama, koje su ispražnjenje ili će se ispražniti kod Apostolske Stolice, određujući od tada nevaljanim i ništavim, ako bi se dogodilo da netko bilo kojom vlašću znajući ili neznajući pokuša učiniti protivno. Budući dakle da se Arhidakonat Splitske Crkve kod Svete Stolice ispražnio i sada je ispražnjen slobodnom odredkom ljubljeno sine Ivana de Andreis, dotadašnjega Arhidakona iste Crkve, koju je odrekao on svojevrijedno predao u Naše ruke i koju smo Mi prihvatili te nitko ovoga puta osim Nas nije mogao niti može s njim raspolagati, jer se tome protivne gore rečeni pridržaj i odluka. Mi tebi prezbiteru, koji si plemićkoga roda i u četrdeset i četvrtogodišnjem svoga života, i koji si inače bio misionar te posjeduješ kanonikat i prebendu rečene Crkve, kojih plodovi, dohoci i prihodi po općoj procjeni ne prelaze dvadeset i četiri zlatna kameralna dukata, te posjeduješ još tri doživotne proste crkvene nadarbine, koje ne zahtijevaju stalno osobno prebivalište, smještene u drugim ili u gore rečenoj Crkvi, te ni one skupa možda ne mogu dostignuti drugih dvadeset i četiri zlatna dukata, a rečeni Ivan može od drugih prihoda udobno si možda na bilo koji način vezan, ali samo zato da može valjano dobiti ovo pismo, Apostolskom ješujemo i smatramo odriješnim od svake cenzure izopćenja, obustave i zabrane bogoslužjenja i od drugih crkvenih osuda i kazni udarenih od prava ili od čovjeka bilo kojim povodom ili uzrokom, ako živjeti, Mi te s obzirom na gore navedene tvoje zasluge, htijući da ti iskažemo posebnu milost, odriješni ti podijeljujemo i providamo sa združenim i svim pripadnim pravima gore spomenuti Arhidakonat, koji je u rečenoj Crkvi poslije Biskupskog najviše Dostojanstvo, što ga obično bez Apostolskoga oprosta polučuje jedan od Kanonika te Crkve skupa sa svojim Kanonikom i Prebendom, a plodovi, dohoci i prihodi njegovih i njemu možda pridruženih nadarbina zajedno sa svakodnevnim distribucijama prema gore rečenoj procjeni ne prelaze, kako tvrdiš, godišnju vrijednost od dvadeset i četiri zlatna dukata, i ako je on ispražnjen bio na spomenuti bilo na koji drugi način, bilo sličnom ili drugom slobodnom odredkom rečenoga Ivana ili nekoga drugoga u rečenoj Crkvi ili izvan nje pa i pred javnim bilježnikom i svjedocima ili postignućem druge crkvene nadarbine, koju mu je dala bilo koja vlast, ali ne smrću, pa i ako je rečeni Arhidakonat bilo posebno bilo općeno pridržan Apostolskom raspolaganju ili ako ga je obično netko izborom dobivao, i njemu pripada samo jurisdikcionalna brigaa, a ako je o njemu među nekima parnica, hoćemo da se ovim pismom smatra višećom i neodlučenom. Određujemo iz početka nevaljanim i ništavnim, što god je bilo koja vlast znajući ili neznajući protiv ovoga možda dosada postupila ili bi se dogodilo da u buduće postupi. Protiv ovoga nemaju nikakve snage Naredbe Našega Predsasnika blažene uspomene Pape Bonifacija VIII ni druge Apostolske Naredbe potvrđene gore rečenoj Crkvi bilo zakletvom, bilo Apostolskom ili kojom drugom snagom osnaženi propisi ili bilo kakvi protivni običaji. Pa ni ako su neki od rečene Stolice ili njezinih poslanika ispolovali posebna pisma, da im se imaju podijeliti Dostojanstvo gore rečene Crkve ili druge crkvene nadarbine u onim krajevima i ako se na temelju tih pisama uputila zabrana, pridržaj ili bilo što drugo. Ovim te u postignuću rečenoga Arhidakonata kanimo pretpostaviti svima, ali time ne mislimo nimalo škoditi drugima u postizavanju Dostojanstva ili drugih nadarbina. Ili, ako je vladajućem Splitskom Biskupu i dragim sinovima Kaptolu gore rečene Crkve ili bilo kome drugome skupno ili odjelio od iste Stolice milostivo dozvoljeno, da nisu ni najmanje dužni na nečiji primitak ili proviziju pa se na to ne mogu prisiliti, i što se odnosi na Dostojanstva gore rečene Crkve ili druge crkvene nadarbine za njihovo podijeljivanje, providanje, predlaganje ili koje drugo raspolaganje bilo skupa bilo posebno, nikome se ne može providjeti Apostolskim Pismom, ako se potpuno, izričito i od riječi do riječi ne spomene takav indult; ili ako ne pristupiš osobno položiti običnu zakletvu, da ćeš vršiti Pravila i Običaje gore rečene Crkve, ukoliko ju u tvojoj odsutnosti ne položiš preko sposobna zastupnika, a osobno, kad dođeš. A hoćemo, da ova milost sama po sebi bude ništavna, ako se upogled odreke rečenoga Arhidakonata ispostavi, da je rečeni Ivan dao prije neki drugi pristanak. Osim toga hoćemo, da ti kroz dvije slijedeće godine svakako na kojem priznatom Sveučilištu uz prethodni strogi ispit postigneš stupanj bilo Magisterija u Teologiji bilo Doktorata ili Licencijature u Kanonskom pravu, inače spomenuti Arhidakonat samo po sebi ostaje nepopunjen, i s obzirom, da je, kako ti tvrdiš, sada nepopunjena Biskupska Splitska Stolica i kako također tvrdiš, da je susjedni Ordinarij Naš Brat Hvarski Biskup, hoćemo da ti, prije nego što polučiš posjed rečenoga Arhidakonata, ispovjediš Katoličku Vjeru prema člancima već priloženim od gore rečene Stolice u ruke rečenoga Biskupa ili ljubljeno sine njegovoga Općega Zamjenika za duhovne poslove, i dužan si svakako tu ispovijed bez pogrešaka od tebe i Biskupa ili njegovoga Zamjenika potpisanu što prije poslati rečenoj Stolici, inače rečeni Arhidakonat ostaje samo po sebi nepopunjen. Nikome, dakle, neka ne bude dozvoljeno razbiti ovo pismo našega odriješjenja, podijeljivanja, providjenja, naredjenja i htijenja niti mu se drzovito oprijeti. A ako bi se netko usudio to pokušati, neka zna, da je upao u srdžbu Svemogućega Boga i blaženih Njegovih Apostola Petra i Pavla. Dano u Rimu kod Svete Marije Velike godine Utjelovljenja Gospodinova tisuću sedam stotina i sedme, četvrtoga dana prije travanjskih Ida i sedme godine Našega Vladanja.

C

A. S. N. (S) 60 f. 20.

Ja Mate Ivanišević, Arhidakon Splitske Crkve, bit ću od ovoga časa unaprijed vjeran i poslušan Blaženomu Petru, Svetoj Apostolskoj Rimskoj Crkvi, Gospodinu Našemu Gospodinu Papi Klementu XI

i njegovim zakonitim Nasljednicima. Neću sudjelovati ni savjetom ni pristankom ni vijećanjem ni djelom, da bi izgubili život ili koji od udova niti ću biti protiv osobe kojega od njih niti da bi se dokinule i povrijedile vlast, čast, povlastice, prava, apostolski propisi, naredbe, pridržaji, odredbe ili nalozi bilo iste Crkve bilo Apostolske Stolice ili da bi se rovarilo ili vršile zavjere protiv nje, dapače ako od nekoga doznam, da se takva šta radi, prema mogućnostima ću zapriječiti, da se to ne dogodi, i čim prije budem mogao javiti ću istome Našemu Gospodinu ili onome po kome bi mogla vijest do njeza stići. Naumi pak, koje bi mi povjerili sami ili preko Poslanika ili Pismom, neću nikome na štetu njihovu otkriti. Pomagat ću da se uzdrži i brani Rimsko Papinstvo i povlastice Sv. Petra protiv svakoga čovjeka i koliko do mene bude stalo, nastojat ću uveličati vlast, čast, povlastice i prava te ću nastojati podupirati i slušati takve propise, naredbe, pridržaje, odredbe i naloge. Castit ću Poslanike Apostolske Stolice i u njihovim ih potrebama pomagati. Krivovjerce, raskolnike i one koji se pobune protiv Našega Gospodina i gore rečenih Nasljednika prema svojim silama ću progoniti i pobijati. Posjede pak koji pripadaju mojemu Dostojanstvu neću prodati niti darivati, niti zalagati, niti davati u novo leno, niti na ikakav način otuđivati pa ni pristankom Kaptola rečene Crkve bez savjeta Rimskoga Prvosvećenika, nego ću opsluživati naredbu izdanu godine Gospodinove 1625. o zabrani uvoda u posjed jurisdikcionalnih dobara što pripadaju nižim crkvama. Tako mi pomogao Bog i ova Sveta Evandelja.

D

A. S. N. (S) 60 f. 76—77.

Venerabilibus fratribus Aquileien., et Venetiarum Patriarchis seu dilectis filiis eorum Vicariis in Spiritualibus Generalibus, vel eorum alteri

CLEMENS P. P. XI

Venerabiles fratres, seu dilecti filii, salutem, et Apostolicam Benedictionem. Prout exponi Nobis nuper fecit dilectus filius Matthaues Joannicus Archidiaconus Ecclesiae Spalatensis, quod sub praetextu commissae simoniae per ipsum exponentem antequam de ullo suo reatu constaret, fuit sequestratus domi suae habitacionis cum praeecepto de non discedendo, postea vero completo utroque processu informativo, et defensivo, loco deveniendi ad expeditionem prout exponens instabat, et de jure fieri debebat, fuit causa per Venerabilem Fratrem Archiepiscopum Spalatensem, sive dilectum filium eius Vicarium in Spiritualibus Generalem remissa, seu delegata extra Provinciam ad iudices exponenti minus commodos, minusque gratos, a quo decreto cum exponens appellasset, dictus Archiepiscopus, seu illius Vicarius appellationem quidem admisit, sed gravamen gravamini addendo inunxit exponenti ut interim abstineat a divinis, et a gestatione superpellicei per civitatem, et dioecesim Spalatensem in maximum praeeiudicium eiusdem exponentis, qui proinde ab huiusmodi gravaminibus iterum ad Sedem Apostolicam intra legitima, ut ipse asserit tempora, seu a die habitae notitiae appellavit, Nobisque humiliter supplicari fecit quatenus causam, et causas appellationis, et appellationum huiusmodi, ac nullitatis ex tribus, iniquitatis, et iniustitiae, attentatorum, et innovatorum quorumcumque, nec non restitutionis in integrum prout de jure adversus quemcumque praeejudicialia saltem ex clausula generali si qua mihi iusta causa videbitur, ac quam, et quas dictus exponens super praesentis contra dilectum filium Promotorem Fiscalem Curiae Archiepiscopalis Spalatensis, omnesque alios sua interesse putantes habet, et movet habereque, et movere vult, et intendit cum omnibus suis incidentibus, dependentibus, emergentibus, annexis, et connexis, totoque negotio principali aliquibus ordinariis illarum partium, et eorum cuiuslibet audien cognoscens . . . , deciden . . . , fineque debito summarie prout in causis beneficialibus procedi consuevit terminan . . . cum facultate etiam per edictum publicum constituto de non tuto accessu dictum procuratorem Fiscalem, omnesque alios, quos opus fuerit citandi illicque, et quibus videbitur sub sententiis, censuris, et poenis inhibendis, ac inobediens in illas incidisse servata forma Concilii Tridentini declarandi, aggravandi, reaggravandi, et interdicens, auxiliumque Brachii Saecularis, si opus fuerit, invocandi, nec non attentata, et invocata quaecumque prout de jure revocandi, fatalia quatenus durent, suo et cuiuslibet eorum arbitrio prorogandi, quatenus vero lapsa sint, dictum exponentem adversus eorum lapsum, rem iudicatam, et alia quaecumque praeejudicialia in integrum etiam prout de jure restituendi, caeteraque in praemissis necessaria et opportuna faciendi, exercendi, et exequendi, praemissis, ac Constitutionibus, et Ordinationibus Apostolicis, caeterisque contrariis nequaquam obstantibus committere, aliasque ei in praemissis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur statum, et merita causae, et causarum . . . praesentibus pro expressis habentes; ipsumque exponentem a quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et poenis a jure, vel ab homine quavis occasione, vel causa latas, si quibus quomodolibet innodatus existit ad effectum praesentium tantum consequendum harum serie absolventes, et absolutum fore censentes . . . supplicationibus inclinati Fratritati Vestrae, Fratres Patriarchae, seu discretioni Vestrorum filiorum Vicariorum per praesentes committimus, et mandamus quatenus Vos vel alter Vestrum vocatis ad id qui fuerint vocandi in praesentibus omnibus, et singulis servata suspensione a divinis auctoritate nostra faciatis prout de jure fuerit faciendum. Datum Romae apud Sanctum Petrum sub Anulo Piscatoris die 31 Maji 1709. Pontificatus Nostri Anno Nono.

J. Cardinalis Prodāt.

E

A. S. N. (S) 59 str. 147—149.

Kad smo poslije odreke, koju je u ovoj kuriji podnio Prečasni Gospodin kanonik Mate Bogetić, odlučili da izaberemo prikladna službenika, koji će preuzeti na sebe onaj dio brige, što je nama povjeren a obzirom na upravljanje našim Crkvama i Metropolitanskim sudištem, uvaživši čestito ponašanje, razboritost, revnost za pravdu i sposobnost odličnog i prečasnog gospodina Mate Ivaniševića, doktora obaju prava, kanonika, apostolskog protonotara i arhidakona u ovoj Našoj Metropolitanskoj crkvi te nakon zrelog savjetovanja procijenivši zasluge istog odličnog i prečasnog gospodina kanonika Mate Ivaniševića ovim pismom pravimo, izaberemo i postavljamo za Našega Generalnog Auditora sa svim častima, dohocima i povlasticama, koje po pravu ili običaju pripadaju toj službi te mu podajemo punu i slobodnu vlast u svim i pojedinim parnicama bilo građanskim bilo krivičnim, ženidbenim i mješo-

vitim, koje spadaju na crkvenu sudbenost i u prvoj molbi i u prizivnim raspravama od sufraganskih presuda, da može sudbeno istraživati, odlučivati, riješavati i presuđivati služeći se izopćenjem, obustavom, zabranom bogoslužja i drugim lijekovima crkvenih kazni, a do potrebe upotrijebiti kanonsku vlast; nadalje pozivati, ispitivati, koriti i kažnjavati, protiv nepokornih u oglasi izricati osude izopćenja, iz opreza ili kad je potreba bezuvjetno osloboditi crkvene osobe i druge, koje su nam na bilo koji način podložne; protiv krivičnih prestupnika i neposlušnih, nalazili se oni, u bilo kojem dostojanstvu, nastupiti iz ureda istražnim postupkom i njih, ukoliko to na nas redovitim i metropolitanskim pravom spada, kažnjavati, koriti i globiti, kako to bude zahtijevala vrst zločina i veličina ispada; izdavati naloge i zapovijedi, zahtijevati njihovo izvršavanje i njih opozivati, upućivati pozive, zabrane, pismene opomene, pregledavati pisma i druge spise u prizivnim parnicama, sve to obavljati kako mu se bude činilo zgodnijim; zasjedavati u sudu i vršiti sudbenu nadležnost na bilo kojem pristojnom i prikladnom mjestu u Gradu i Biskupiji; i uopće činiti, opravljati i vršiti sve ostale pojedine poslove, što je očito da po pravu ili običaju spada na službu Generalnoga Auditora ove Metropolitanske kurije, pa ako bude potreba i prizivanjem svjetovne vlasti. Našim redovitim i metropolitanskim pravom naređujemo svima i pojedinih Našim podložnicima, odlikovanim bilo kojim dostojanstvom, naslovom, redom i stupnjom, svima Klericima i Koludricama snagom svetoga posluha i pod kaznama po našem nahode-nju, da spomenutog odličnog i prečasnog Gospodina Matu Ivaniševića prime i prihvate za izabranog i postavljenog Našeg i Naše Kurije Generalnog Auditora te da ga priznaju u svemu, što može na Nas spadati s područja neparbene i parbene sudbenosti, da mu se pokoravaju i slušaju njegove presude i odluke.

U vjeru česa . . .

Dano u Splitu iz Naše Nadbiskupske palače dana 30. listopada 1714.

Stjepan, Splitski Nadbiskup.